

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НУШ

Будяківська Юлія Юріївна
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Костюк Віталій Степанович
кандидат біологічних наук, доцент
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Анотація. Дана стаття обґрунтовує нормативно методичні засади компетентісного викладання соціально-економічної географії та показує, як поєднання державних стандартів, навчальних програм і міжнародних рамок переводить увагу з відтворення фактів на побудову доказових міркувань на основі картографічних і статистичних даних. У роботі конкретизовано логіку конструктивного вирівнювання між цілями, навчальною активністю і критеріями оцінювання та проілюстровано роль цифрових компетентісних рамок у доборі інструментів ГІС і ресурсів дистанційного зондування для навчальних досліджень. Показано дидактичні наслідки впровадження прозорих процедур формувального і підсумкового оцінювання та використання офіційних статистичних і геопросторових джерел у 6-11 класах.

Ключові слова: соціально економічна географія, компетентісний підхід, державний стандарт, навчальна програма, формувальне оцінювання, конструктивне вирівнювання, цифрові компетентності, дистанційне зондування, геоінформаційні сервіси.

Введення. Реформа загальної середньої освіти в Україні висунула вимогу забезпечити навчання географії як дисципліни даних і дії, де результати виражаються у здатності учня аргументувати рішення на основі карт і статистики та прогнозувати просторові наслідки управлінських рішень [4]. На практиці це потребує синхронізації нормативних приписів, методики та інструментів цифрової роботи з даними із урахуванням безпеки, академічної доброчесності і прозорих критеріїв оцінювання для всіх учасників освітнього процесу [6; 7]. Одночасно посилюється запит на методичну грамотність учителя, здатного ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань [8; 10].

Мета та задачі дослідження. Метою цього дослідження є концептуалізація нормативно методичних умов і технологічних рішень, які забезпечують компетентісно-орієнтоване викладання соціально економічної географії у 6-11 класах з вимірюваними результатами.

Результати дослідження і їх обговорення. Нормативний каркас складають державний стандарт базової середньої освіти та чинні програми для базової і

старшої школи, що задають очікувані результати з акцентом на просторове мислення, роботу з картами і статистичними даними [1; 2; 3]. Ці документи узгоджуються з Концепцією НУШ та концепціями розвитку громадянської і цифрової компетентностей, які визначають наскрізні вимоги до участі, відповідальності і цифрової етики [4; 5; 6]. У міжнародному вимірі тло формують підходи OECD до глобальної компетентності та рамка LearningCompass 2030, які зміщують увагу на спроможність передбачати, діяти і рефлексувати, що прямо підсилює місію шкільної географії як інструмента аналізу складних територіальних процесів [9]. Паралельно дослідження щодо впливу цифрових пристроїв на навчальні результати та статистика цифровізації в Європі наголошують на необхідності педагогічно виправданого застосування технологій і уважного управління увагою та навантаженням [10; 11].

Нормативно правова основа реалізації компетентнісної моделі передбачає поєднання вимог Закону України «Про освіту», державного стандарту та навчальних програм, що деталізують очікувані результати, змістові лінії і форми контролю [8; 3]. Для 6-9 класів модельна програма відтворює логіку поступового ускладнення практичних робіт від читання й аналізу карт до інтерпретації статистики і пояснення просторових закономірностей, що формує базу для дослідницьких дій [2]. Для 10-11 класів програма рівня стандарту підсилює аналітичний і прогностичний компоненти через узагальнення на рівні регіонів світу і країн та вимагає послідовної роботи з даними і картами під час формувального і підсумкового оцінювання [1]. Наказ МОН про рекомендації щодо оцінювання забезпечує спільні дескриптори для вимірювання знанневого, діяльнісного і ціннісного компонентів, що підвищує валідність і надійність результатів [7].

Методична модель курсу спирається на конструктивне вирівнювання, де цілі безпосередньо визначають добір активностей і показників успіху та уникається розрив між навчальною діяльністю і оцінюванням [4]. Доказовість міркувань забезпечується системним використанням офіційних статистичних і геопросторових джерел з навчанням операцій нормалізації, обчислення часток і темпів, побудови карт та інтерпретації різниці між рівнями і змінами [11; 13]. Інтеграція даних дистанційного зондування через ресурси ESA і Copernicus розширює спектр досліджень від ідентифікації теплових аномалій міста до оцінювання наслідків повеней, що підсилює зв'язок з реальними суспільними процесами [12; 13]. У межах класу доцільно комбінувати портфолію, мікропроекти і взаємну рецензію з прозорими рубриками, які фіксують точність просторової аргументації, коректність одиниць виміру і логічну послідовність висновків [7].

Цифрові компетентнісні рамки надають учителю операційні орієнтири для вибору інструментів не за принципом технологічної новизни, а за критерієм педагогічної доцільності. Рамка LearningCompass 2030 структурно узгоджується з компетентнісною логікою стандарту і спрямовує урок на передбачення, дію і рефлексію на основі доказів, що відповідає природі географії як предмета даних

[9]. Дані Eurostat щодо цифровізації вказують на нерівномірність базових цифрових навичок серед молоді та дорослих у країнах Європи, тому завдання з географії мають варіювати складність обробки і візуалізації даних з урахуванням доступу до технологій і рівня навичок [11].

Звіти OECD про цифрові пристрої та успішність, акцентують на ризиках відволікання і важливості управління увагою, що обґрунтовує проектування коротких дослідницьких циклів і поетапної валідації висновків на картах і графіках [10]. Змістовну методичну підтримку пропонують сучасні підручники та посібники, що закріплюють аналітичний компонент через великі узагальнювальні таблиці, інфографіку і тематичні карти та містять завдання на нормалізацію показників і порівняння субрегіонів [16; 17; 18]. У підсумку формується послідовність від базових практик читання і відповідності карт до побудови власних картосхем і формулювання висновків з урахуванням локальних даних і міжнародних порівнянь [2]. Професійний стандарт учителя фіксує очікувані компетентності та задає рамку для індивідуального планування розвитку цифрової і методичної грамотності педагога, що сприяє стабілізації якості реалізації програми в різних закладах [19]. Зростанню просторової грамотності сприяє послідовне введення концептів просторового мислення та опора на рекомендації щодо розвитку просторових уявлень, що забезпечує перенос умінь між темами і предметами [15]. Для старшої школи доцільно планувати навчальні дослідження із залученням офіційних міжнародних баз та картографічних сервісів, що підвищує порівнюваність та дає можливість учням перевіряти гіпотези щодо міських агломерацій, транспортної доступності або демографічних змін у межах регіонів світу [14], [13]. Така організація створює рівні умови навчання та умови для коректного оцінювання аналітичних і прогностичних результатів у форматі презентацій і обговорення [7].

Висновки. Компетентісно орієнтоване навчання соціально-економічної географії набуває цілісності при умові узгодження державних стандартів, навчальних програм і прозорих процедур оцінювання з міжнародними підходами до цифрової та глобальної компетентності. Така інтеграція переводить урок із площини репродукції у площину дослідницьких практик, де учні будують просторові аргументи, працюють з офіційними наборами даних та перевіряють висновки у форматі обговорення з чіткими дескрипторами якості. Використання ресурсів дистанційного зондування і ГІС розширює діапазон реалістичних завдань і забезпечує зв'язок із локальними викликами та цілями сталого розвитку з опорою на верифіковані джерела. Поєднання літературного забезпечення, професійного стандарту вчителя і аналітики навчальних досягнень стабілізує якість реалізації програм у різних школах і робить оцінювання валідним та порівнюваним між класами і темами. Сукупно це підвищує спроможність випускника діяти на основі доказів у ситуаціях просторової невизначеності та узгоджується з європейською освітньою політикою щодо навчання протягом життя і розвитку цифрових навичок.

Список використаних джерел

1. Географія. 10 і 11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf>
2. Географія. 6-9 класи. Модельна програма. 2021 у ред. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Neohrafiya/Neohrafiya.6-9%20kl.Kobernik.ta.in.06.05.22.pdf>
3. Географія. 6-9 класи. Модельна програма. 2021 у ред. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Neohrafiya/Neohrafiya.6-9%20kl.Kobernik.ta.in.06.05.22.pdf>
4. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
5. Довгань Г. Д. Географія. Рівень стандарту. Підручник для 10 класу. Харків; Київ, 2024. 240 с.
6. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії. Кам'янець Подільський, 2017. 214 с
7. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р. Географія. Рівень стандарту. Підручник для 10 класу. Кам'янець Подільський, 2024. 288 с.
8. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти Нова українська школа. Розпорядження № 988 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>
9. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Розпорядження № 710 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p#Text>
10. Концепція розвитку цифрових компетентностей. Розпорядження № 167 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/167-2021-p>
11. Про затвердження професійного стандарту за професіями Вчитель початкових класів, Вчитель закладу загальної середньої освіти. Наказ від 23.12.2020 № 2736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v2736915-20>
12. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. Наказ МОН України від 02.08.2024 № 1093. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1093729-24>
13. Copernicus. HandbookModule 1. 2020. URL: https://www.copernicus.eu/sites/default/files/2021-03/HANDBOOK_Module%201.pdf
14. Eurostat. Digitalisation in Europe 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/digitalisation-2024>

-
15. EuropeanSpaceAgency. ClimateDetectivesTeacherGuide 2024. URL: https://climatedetectives.esa.int/wp-content/uploads/2024/09/Climate-detectives_teacher-guide_2024.pdf
 16. Kerski J. The role of GIS in DigitalEartheducation. InternationalJournalofDigitalEarth. 2008. Vol. 1, no. 4. P. 326-346.
 17. National Research Council. Learning to ThinkSpatially. National AcademiesPress. URL: <https://nap.nationalacademies.org/catalog/11019/learning-to-think-spatially>
 18. OECD. Students, DigitalDevices and Success. Paris, 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/05/students-digital-devices-and-success_621829ff/9e4c0624-en.pdf
 19. OECD. The Future ofEducation and Skills 2030. LearningCompass 2030. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/>